

INHOUDSOPGAVE

Lijst van afkortingen	17	
1	Plaatsbepaling en uitgangspunten van het gezondheidsrecht	25
1.1	Plaatsbepaling	25
1.1.1	Ontwikkeling van het gezondheidsrecht	25
1.1.2	Omschrijving van het gezondheidsrecht	29
1.1.3	Gezondheidsrecht en gezondheidsethiek	30
1.2	Bronnen van het recht in de gezondheidszorg	32
1.2.1	Bovennationale rechtsbronnen	32
1.2.2	Wetgeving in de gezondheidszorg	36
1.2.3	Jurisprudentie	40
1.2.4	Zelfregulering	41
1.2.5	Relatief gewicht van de verschillende bronnen	42
1.3	Rechtsbeginselen en mensenrechten	44
1.3.1	Beginselen en mensenrechten in het algemeen	44
1.3.2	Beginselen en mensenrechten in het gezondheidsrecht	50
1.4	De professionele standaard	58
1.4.1	Twee categorieën normen voor het medisch handelen	58
1.4.2	Medisch-professionele standaard	60
1.4.3	Richtlijnen, standaarden en protocollen	66
1.4.4	Medisch-professionele autonomie	69
1.4.5	Gewetensbezwaren	73
1.5	De juridische positie van het lichaam	74
1.5.1	Biologisch versus juridisch mensbeeld	74
1.5.2	Recht op eigen lichaam	77
1.5.3	Transseksualiteit	88
2	Rechten van patiënten	91
2.1	Inleiding	91
2.2	Geschiedenis, (inter)nationale ontwikkeling	92
2.3	Juridisch kader, wetgeving	94
2.3.1	Zelfregulering	96
2.4	Geneeskundige behandelingsovereenkomst	97
2.4.1	Reikwijdte van de WGBO	98
2.4.2	Professionele standaard	101

2.4.3	Plichten van de patiënt in het kader van de WGBO	102
2.4.4	Aansprakelijkheid	103
2.5	Recht op informatie	104
2.5.1	Doelen van het recht op informatie	105
2.5.2	Inhoud van het recht op informatie	106
2.5.3	Heeft de patiënt de informatie begrepen?	109
2.5.4	Recht op informatie over fouten	110
2.5.5	Uitzonderingen op het recht op informatie	112
2.5.6	Recht om niet te weten	114
2.5.7	Recht op keuze-informatie	114
2.6	Toestemmingsvereiste	115
2.6.1	Toestemming: totstandkoming	116
2.6.2	Toestemming: reikwijdte	117
2.6.3	Toestemming: uitzonderingen	118
2.6.4	Intrekken of weigeren van toestemming	119
2.6.5	Schriftelijke wilsverklaringen	119
2.7	Minderjarige patiënten	121
2.7.1	Algemene aspecten	121
2.7.2	Leeftijdsgrenzen, zeggenschap van de minderjarige zelf	123
2.7.3	Diversen	127
2.8	Wilsonbekwame meerderjarigen	127
2.8.1	Door de rechter benoemde vertegenwoordiger	129
2.8.2	Persoonlijk gemachtigde	131
2.8.3	De niet-benoemde vertegenwoordiger	132
2.8.4	Vertegenwoordiger en wilsverklaring	133
2.9	Dwang en drang	136
2.10	Einde van de behandelingsovereenkomst	138
2.11	Geheim	140
2.11.1	Beroepsgeheim	141
2.11.2	Doorbreking van het geheim	148
2.11.3	Enkele bijzondere situaties	152
2.12	Privacy	157
2.12.1	Uitgangspunten	157
2.12.2	Verwerking van medische (persoons)gegevens	161
2.12.3	Individuele privacyrechten	165
2.12.4	Handhaving en zelfregulering	169
2.12.5	Nieuwe ontwikkelingen	170
2.13	Plichten van de patiënt en rechten van de hulpverlener	174
2.14	Collectieve patiëntenrechten	178

3	Gezondheidszorg en derdenbelangen	179
3.1	Inleiding	179
3.2	Psychiatrie	179
3.2.1	Vrijwillige opneming in een psychiatrisch ziekenhuis	182
3.2.2	De opneming in een psychiatrisch ziekenhuis van patiënten die blijk geven van bezwaar noch bereidheid	187
3.2.3	De gedwongen opneming in een psychiatrisch ziekenhuis	188
3.2.4	Opname in instelling voor verstandelijk gehandicapten of psychogeriatrisch verpleeghuis	201
3.2.5	De Wet Bopz en het strafrecht	202
3.2.6	Vervanging van de Wet Bopz	203
3.3	Wetenschappelijk onderzoek	209
3.3.1	Inleiding	209
3.3.2	Onderzoek met patiëntengegevens	211
3.3.3	Onderzoek met lichaamsmateriaal	217
3.3.4	Medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen	223
3.4	Orgaan- en weefseltransplantatie	261
3.4.1	Inleiding	261
3.4.2	Donatie bij leven	264
3.4.3	Organen uit overledenen	268
3.4.4	Vorbereiding, orgaancentrum en orgaanbank	273
3.4.5	Xenotransplantatie	275
3.4.6	Internationale aspecten	276
3.5	Medische keuringen	278
3.5.1	Inleiding	278
3.5.2	Bij de keuring betrokken partijen	279
3.5.3	Inhoud keuring	280
3.5.4	Wet op de medische keuringen	281
3.5.5	Rechten van de keurling	292
3.5.6	Positie van de keurend arts	299
4	Begin van het leven	303
4.1	Erfelijkheid	303
4.1.1	Ingrijpen in het genoom	304
4.1.2	Erfelijkheidsonderzoek en -advisering	310
4.1.3	Genetisch bevolkingsonderzoek; <i>genetic</i> screening	318
4.1.4	Verzameling en gebruik van genetische informatie	320
4.2	Het tot stand brengen van mensen	325
4.2.1	Recht op procreatie	325

4.2.2	Sterilisatie en castratie	328
4.2.3	Donatie van geslachtscellen	331
4.2.4	Geslachtskeuze	335
4.2.5	In-vitrofertilisatie en embryo-overbrenging	337
4.2.6	Draagmoederschap	340
4.2.7	Ectogenese	342
4.2.8	Klonen	343
4.3	Leven in wording	345
4.3.1	Bescherming van het embryo voor en na innesteling	345
4.3.2	Juridische betekenis van de geboorte	349
4.3.3	Progressieve rechtsbescherming?	351
4.3.4	Gebruik van embryo's voor wetenschappelijk onderzoek	352
4.3.5	Pre-implantatiediagnostiek	355
4.3.6	Prenatale diagnostiek en behandeling van de foetus	358
4.3.7	Abortus provocatus	361
5	Einde van het leven	371
5.1	Ontwikkelingen	371
5.2	De relatie tussen wetgeving en richtlijnen van de medische beroeps- groep	373
5.3	Medische beslissingen rond het levenseinde	375
5.3.1	Staken of niet-instellen van een behandeling wegens gebrek aan toe- stemming	375
5.3.2	Staken of niet-instellen van een behandeling in het geval van medisch zinloos handelen	377
5.3.3	Pijn- en symptoombestrijding	386
5.3.4	Palliatieve sedatie	386
5.3.5	Euthanasie, algemeen	391
5.3.6	Euthanasiewet	396
5.3.7	Euthanasie, overige aspecten	408
5.3.8	Levensbeëindiging zonder verzoek	419
5.4	Doodscriterium	425
5.5	Overlijdensverklaring	426
6	Kwaliteit van zorg	429
6.1	Kwaliteitsbewaking en -bevordering	429
6.1.1	Inleiding	429
6.1.2	Verantwoordelijkheid voor kwaliteit	434
6.1.3	Kwaliteitsnormen	437

6.1.4	Kwaliteitstoetsing	439
6.2	Kwaliteit en zorginstellingen	442
6.2.1	Wetgeving	442
6.2.2	<i>Governance</i> en goed bestuur	445
6.2.3	Kwaliteitsbewaking en MIP/VIM	446
6.3	Kwaliteit en beroepsbeoefening	449
6.3.1	Beroepsbeoefening in instellingsverband	450
6.3.2	Samenwerking	451
6.3.3	Wet BIG	455
6.3.4	Arts	471
6.3.5	Tandarts en tandheelkundige beroepen	474
6.3.6	Apotheker en apotheehoudende arts	475
6.3.7	Gezondheidszorgpsycholoog	481
6.3.8	Psychotherapeut	482
6.3.9	Fysiotherapeut	482
6.3.10	Verloskundige	483
6.3.11	Verpleegkundige	484
6.3.12	Art. 34-beroepen	485
6.3.13	Beroepsbeoefening en het vrije verkeer van personen en diensten	486
6.3.14	Alternatieve behandelwijzen	489
6.3.15	Taakherschikking	493
6.4	Kwaliteit van zorg: Kwaliteit en producten	494
6.4.1	Lichaamsmateriaal	495
6.4.2	Bloed en bloedproducten	498
6.4.3	Geneesmiddelen	506
6.4.4	Medische hulpmiddelen	519
6.5	Toezicht op de kwaliteit van zorg	527
7	Beroepsbeoefening in bijzondere situaties	535
7.1	Inleiding	535
7.2	Bedrijfsgezondheidszorg	536
7.3	Verzekeringsgeneeskunde	544
7.4	Jeugdgezondheidszorg	548
7.5	De arts als deskundige in een juridische procedure	551
7.5.1	Strafrecht	551
7.5.2	Civiel recht	552
7.5.3	Bestuursrecht	555
7.5.4	Tuchtrecht	555
7.5.5	Professionele standaard	555

INHOUDSOPGAVE

7.5.6	Toestemming en geheimhouding	557
7.6	Militaire gezondheidszorg	558
7.7	Gezondheidszorg in penitentiaire inrichtingen	562
7.8	Gezondheidszorg voor asielzoekers	565
7.9	Hongerstaking	569
7.10	Sectie	572
8	Preventie	575
8.1	Inleiding	575
8.2	Publieke gezondheidszorg	578
8.3	Infectieziekten	581
8.4	Vaccinatie	585
8.5	Bevolkingsonderzoek	588
9	Rechtshandhaving	597
9.1	Inleiding	597
9.2	Klachtrecht	597
9.2.1	Inrichting van het klachtenstelsel	599
9.2.2	Klachtenopvang en -bemiddeling	600
9.2.3	Wet klachtrecht cliënten zorgsector	601
9.2.4	Ontwikkelingen in de wetgeving	604
9.3	Tuchtrechtspraak	605
9.3.1	Doel tuchtrecht	606
9.3.2	Procedure	607
9.3.3	Klachtgerechtigden	610
9.3.4	Individuele gezondheidszorg	612
9.3.5	Toetsnormen	612
9.3.6	Gebruik medische gegevens	613
9.3.7	Tuchtmaatregelen	614
9.3.8	Tuchtrecht als kwaliteitsinstrument	616
9.3.9	Maatregelen wegens ongeschiktheid	617
9.3.10	De toekomst van het tuchtrecht	618
9.4	Aansprakelijkheid en schadevergoeding	619
9.4.1	Algemeen juridisch kader	619
9.4.2	Onzorgvuldig handelen	620
9.4.3	Causaal verband en schade	624
9.4.4	Soorten van schade	628
9.4.5	De adressering van de schadeclaim	631
9.4.6	Aansprakelijkheid voor hulpmiddelen/producten	632

9.4.7	Gebrek in informatieplicht	634
9.4.8	De behandeling van een schadeclaim	635
9.4.9	Klachtplicht en verjaring	636
9.4.10	Stelplicht en bewijslast	638
9.4.11	Toekomstige ontwikkelingen	640
9.5	Strafrecht	644
9.5.1	Inleiding	644
9.5.2	Strafrechtelijke procedure	650
9.5.3	Inzage OM in patiëntendossiers	652
9.5.4	Enkele andere kwesties	655
9.5.5	Afsluiting	659
9.6	Samenloop van procedures	660
10	Verzekeringstelsel	663
10.1	Inleiding	663
10.2	Kenmerken van de zorgverzekering	665
10.2.1	Geschiedenis	665
10.2.2	Eén verzekeringsregime	667
10.2.3	Noodzakelijke, curatieve zorg	667
10.2.4	Verzekering en sturing van de zorg	668
10.2.5	Privaatrechtelijk karakter	669
10.2.6	De Zvw stelt grenzen aan de contractsvrijheid	669
10.2.7	Uitvoering in een publiekrechtelijke context	671
10.2.8	Europa stelt grenzen aan regulering	673
10.3	Contractspartijen en de overeenkomst	674
10.3.1	Verzekeringplichtige, verzekeringnemer, verzekerde	674
10.3.2	De zorgverzekeraar	675
10.3.3	Verzekeringplicht	676
10.3.4	Acceptatieplicht	677
10.3.5	Totstandkoming van de zorgverzekering	678
10.3.6	Ingang en einde van de zorgverzekering	680
10.3.7	Polis en modelovereenkomst	681
10.3.8	Collectieve contracten	683
10.4	Prestatievormen	684
10.4.1	Zorgplicht	684
10.4.2	Natura en restitutie	685
10.4.3	Het naturamodel nader beschouwd	686
10.4.4	Het restitutiemodel nader beschouwd	695
10.4.5	Natura en restitutie vergeleken	697

10.5	Het verzekerde pakket	698
10.5.1	Grondwet en verdragen	698
10.5.2	Unierecht	699
10.5.3	Beleid ten aanzien van het verzekerde pakket	700
10.5.4	Nationaal recht	704
10.5.5	De regeling van de Zvw	706
10.5.6	Voorwaardelijke toelating	706
10.6	Het recht op prestaties	707
10.6.1	Systematiek van de Zvw	707
10.6.2	Wettelijke omschrijving van de zorg	709
10.6.3	Stand van de wetenschap en praktijk	711
10.6.4	Indicatiegebieden	715
10.6.5	Contractuele omschrijving van de zorg	716
10.6.6	Verzekeringsindicatie	719
10.6.7	Doelmatigheid	721
10.6.8	Procedurele voorwaarden	723
10.6.9	Redelijkheid en billijkheid	724
10.7	Overige rechten en verplichtingen	726
10.7.1	Premie en inkomensafhankelijke bijdrage	726
10.7.2	Eigen bijdrage en eigen risico	730
10.7.3	Bescherming van de persoonlijke levenssfeer	731
10.7.4	Klachten en geschillen	733
10.8	Zorginkoop	736
10.8.1	Inleiding	736
10.8.2	Aard en inhoud van de overeenkomst	737
10.8.3	Totstandkoming van de overeenkomst	741
10.8.4	Kwaliteitsmeting en selectieve zorginkoop	747
10.9	Overige verzekeringen en voorzieningen	749
10.9.1	Aanvullende ziektekostenverzekeringen	749
10.9.2	Langdurige zorg en ondersteuning	750
10.9.3	Wijziging zorgverzekering	751
10.9.4	Wet langdurige zorg	752
10.9.5	Wmo 2015	757
10.9.6	Jeugdwet	758
11	De marktordening	759
11.1	Van aanbodsturing naar gereguleerde marktwerking	759
11.1.1	Vraag aan bod	761
11.1.2	Wegnemen van belemmeringen	761

11.1.3	WHOZ	762
11.1.4	WTG ExPres	764
11.1.5	WTZi	765
11.1.6	Wmg	768
11.1.7	De Wet aanvulling instrumenten bekostiging WMG	773
11.1.8	De Wet continuïteit, kwaliteit en bereikbaarheid van zorg	774
11.1.9	Wet goed bestuur in de zorg	775
11.1.10	Resumerend	777
11.2	Overheid en marktpartijen	778
11.2.1	De regering	778
11.2.2	Het parlement	779
11.2.3	De minister van VWS	780
11.2.4	De zorgautoriteit	781
11.2.5	De ACM	786
11.2.6	Brancheorganisaties	788
11.2.7	Ziektekostenverzekeraars	790
11.2.8	Zorgaanbieders	791
11.2.9	Consumenten	792
11.3	Werkingssfeer Wmg	792
11.4	Marktonderzoek	794
11.5	Algemene verplichtingen van zorgaanbieders en ziektekostenverze- raars	795
11.5.1	Verboden	795
11.5.2	Administratie	797
11.5.3	Declaratie- en betalingsverkeer	798
11.5.4	Consumenteninformatie	799
11.5.5	Verzekeringsovereenkomsten op afstand	800
11.5.6	Administratievoerders	801
11.5.7	Invloed op overeenkomsten	801
11.5.8	Procedures	802
11.6	Marktontwikkeling	803
11.6.1	Aanmerkelijke marktmacht	803
11.6.2	Verticale integratie	806
11.6.3	Zorgspecifieke fusietoets	807
11.7	Bekostiging	808
11.7.1	Prestatie- en tariefregulering	809
11.7.2	Macrobudgetkortingen	814
11.7.3	Uitwerking in de praktijk	815
11.7.4	Jurisprudentie	818

INHOUDSOPGAVE

11.7.5	Tariefsomgrenzen	824
11.7.6	Macrobeheersinstrument	826
11.7.7	Beschikbaarheidsbijdragen	828
11.7.8	Vereffeningbedragen	829
11.7.9	Experimenten	829
11.7.10	Europese aspecten	830
11.7.11	Ontwikkelingen	832
11.8	Informatie	834
11.9	Handhaving	837
11.9.1	Uitleg van de normen	838
11.9.2	Bestuursrechtelijke handhaving Awb	839
11.9.3	Bestuursrechtelijke handhaving Wmg	841
11.9.4	Aanwijzing en openbare kennisgeving	843
11.9.5	Bestuursdwang en last onder dwangsom	845
11.9.6	Bestuurlijke boete	846
11.9.7	Tuchtrechtelijke handhaving	847
11.9.8	Strafrechtelijke handhaving	847
11.9.9	Privaatrechtelijke handhaving	848
11.10	Rechtsbescherming	850
11.10.1	Formele rechtskracht	850
11.10.2	Bekendmaking	852
11.10.3	Rechtsingang	853
11.10.4	Op de zaak betrekking hebbende stukken	855
11.10.5	Beoordeling in bezwaar en beroep	857
11.10.6	Voorlopige voorziening	860
11.10.7	De burgerlijke rechter als restrechter	861